SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

TEORETICKÁ BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Fotografie z Arktidy na vybraných příkladech

Opava 2018 Dominika Gęsicka

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie

Dominika Gęsicka
Obor: Tvůrčí fotografie

FOTOGRAFIE Z ARKTIDY NA VYBRANÝCH PŘÍKLADECH

SELECTED EXAMPLES OF PHOTOGRAPHY IN THE ARCTIC

Teoretická bakalářská práce

Opava 2018

Vedoucí práce: MgA. Tomáš Pospěch, Ph.D.

A B S T R A K T

CÍLEM TÉTO BAKALÁŘSKÉ PRÁCE JE UKÁZAT VYBRANÉ PŘÍKLADY FOTOGRAFICKÝCH PROJEKTŮ VZNIKLÝCH V REGIONU ARKTIDY. PRÁCE POPISUJE PŘÍKLADY POUŽITÍ FOTOGRAFIE BĚHEM PRVNÍCH POLÁRNÍCH EXPEDIC, FOTOGRAFICKÉ PROJEKTY ZACHYCUJÍCÍ DENNÍ ŽIVOT V ARKTIDĚ, PŘÍKLADY OSOBNÍCH I SOCIÁLNÍCH DOKUMENTŮ A V NEPOSLEDNÍ ŘADĚ I UKÁZKU KONCEPTUÁLNÍCH DĚL UMĚLCŮ INSPIROVANÝCH ARKTIDOU.

KLÍČOVÁ SLOVA: ARKTIDA, DOKUMENTÁRNÍ FOTOGRAFIE, EXPEDICE, JETTE BANGOVÁ, HERTA GRONDALOVÁ, JACOB AUE SOBOL, EVGENIA ARBUGAEVA, ANNA SIELSKA, KUBA BĄKOWSKI

A B S T R A C T

THE AIM OF THIS BACHELOR THESIS IS TO SHOW SELECTED EXAMPLES OF THE PHOTOGRAPHY PROJECTS MADE IN THE ARCTIC REGION. IT PROVIDES EXAMPLES OF PIONEERING ARCTIC PHOTOGRAPHY FROM THE FIRST EXPEDITIONS, PHOTOGRAPHY PROJECTS SHOWING DAILY LIFE IN THE ARCTIC, PERSONAL DOCUMENTARY STORIES AND, LAST BUT NOT LEAST, EXAMPLES OF CONCEPTUAL ARTISTS INSPIRED BY THE ARCTIC.

KEY WORDS: ARCTIC, DOCUMENTARY PHOTOGRAPHY, EXPEDITION, JETTE BANG, HERTA GRONDAL, JACOB AUE SOBOL, EVGENIA ARBUGAEVA, ANNA SIELSKA, KUBA BĄKOWSKI

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Akademický rok. **2017/2018**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Dominika GESICKA**
Osobní číslo:	**F130736**
Studijní program:	**B8204 Filmové, televizní a fotografické umění a nová média**
Studijní obor:	**Tvůrčí fotografie**
Název tématu:	**Fotografie z Arktidy na vybraných příkladech**
Téma anglicky:	**Selected examples of photography in the Arctic**
Zadávající ústav:	**Institut tvůrčí fotografie**

Zásady pro vypracování:

Ve své práci popisuje fotografické projekty o Arktidě.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Ilona Wiśniewska, Biae. Zimna Wyspa Spitsbergen, Wydawnictwo Czarne, Woowiec 2014
Laura Van Broekhoven, Cunera Buijs, Pieter Hovens, Sharing Knowledge & Cultural Heritage: First Nations of the America, Studied in Collaboration with Indigenous Peoples from Greenland, North and South America, Slidestone Press, Leiden 2010
Heidi Hansson, Anka Ryall, Arctic Modernities: The Environmental, the Exotic and the Everyday, Cambridge Scholarship Publishing, Cambridge 2018

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Mgr. Tomáš POSPĚCII, Ph.D.**
Institut tvůrčí fotografie

Datum zadání bakalářské práce: **17. dubna 2018**
Termín odevzdání bakalářské práce: **20. dubna 2018**

prof. PhDr. Vladimír BIRGUS
vedoucí ústavu

V Opavě 17. dubna 2018

PODĚKOVÁNÍ

DĚKUJI MGA. TOMÁŠI POSPĚCHOVI PH.D. ZA MNOHO CENNÝCH RAD
A DOPORUČENÍ BĚHEM TVORBY TÉTO PRÁCE.

PROHLAŠUJI, ŽE JSEM TUTO PRÁCI VYPRACOVALA SAMOSTATNĚ, ZA POUŽITÍ LITERATURY, ČASOPISŮ A PRAMENŮ UVEDENÝCH V SEZNAMU POUŽITÉ LITERATURY.

SOUHLASÍM, ABY TATO PRÁCE BYLA ZVEŘEJNĚNA ZAŘAZENÍM
DO UNIVERZITNÍ KNIHOVNY SU V OPAVĚ A KNIHOVNY
UMĚLECKOPRŮMYSLOVÉHO MUZEA V PRAZE A NA INTERNETOVÉ STRÁNKY
INSTITUTU TVŮRČÍ FOTOGRAFIE SU
FPF V OPAVĚ.

OBSAH

A B S T R A K T 3
A B S T R A C T 3
Poděkování 6
Obsah 7
ÚVOD 11
1. První pokusy s fotografováním Arktidy 13
2. Každodenní život na konci světa 21
2. 1. Herta Grondalová 22
2.2 Jette Bangová 28
3. Arktida a osobní příběhy 34
3. 1. Sabine – Jacom Aue Sobol 35
3. 2. Tiksi – Evgenia Arbugaeva 37
3. 3. Salix Polaris – Anna Sielska 39
4. Arktida jako inspirace konceptuálních umělců 43
4.1. Kuba Bąkowski 44
4.2 Pia Arkeová 45
Závěr 49
Seznam literatury 51
Rozhovory 52
Články 53
Další zdroje 53
Jmenný rejstřík 54

Zdejší krása je krásou, kterou cítíš svým tělem.
Cítíš ji fyzicky, proto se k ní někdy blížíš se strachem.
Jiná krása pak mluví pouze k srdci nebo duši.

BARRY LOPEZ, ARCTIC DREAMS

ÚVOD

Arktida je země okolo severního pólu a její hranice nejsou pevně dané. Víme, že začíná na severním pólu, ale nikdo není schopen jednoznačně určit, kde končí na jihu. Nejčastěji se jako hranice Arktidy považuje červencova izoterma +10 °C nebo hranice území, kde začínají husté lesy. Arktida se nachází na území Ruska, Kanady, Norska, Švédska, Finska, Aljašky, Grónska, Islandu a Severního ledového oceánu. Název celého území je odvozen ze souhvězdí Velké medvědice. „Již staří Řekové zjistili, že hvězdy mají svoji hlavní osu, kolem které se otáčejí, čili nebeský pól, který se nachází poblíž Polárky v souhvězdí Malé medvědice. Zjistili také, že některé hvězdy jsou viditelné vždy a některé jen v určitou roční dobu. Linie oddělující tyto dvě skupiny probíhá souhvězdím Velké medvědice. Souběžnou linií na povrchu země nazvali polárním kruhem.“[1] Slovo arctos znamená medvěd. Protože v Arktidě žijí bílí medvědi, je tento název velmi příhodný.

Co je na Arktidě tak zajímavého, že po celá staletí láká lidskou představivost? Co je v té ledové krajině tak zajímavého, že neustále přitahuje objevitele, cestovatele a dobrodruhy? Mnoho cestovatelů riskovalo život, aby na tyto otázku našli odpověď. Arktida přitahuje i fotografy. Ze začátku byla fotografie jediným hmatatelným důkazem uskutečněných cest. Od začátku své existence doprovázela fotografie nejrůznější geografické objevitele. Později i Arktida zaujala velký okruh různě zaměřených dokumentárních fotografů a vizuálních umělců. V této diplomové práci bych chtěla popsat, jakým způsobem byla Arktida na fotografiích zobrazována, od velkých geografických objevů, přes dokumentaci života, osobní příběhy až po konceptuální fotografii inspirovanou tímto územím. Přestože by se mohlo zdát, že je tato práce napsána chronologicky, snažila jsem se ji rozdělit podle způsobu fotografování a zvolené tématiky. Začala jsem od geografických objevů, protože si myslím, že fotografie při nich odehrála zvláštní roli a motivace tehdejších cestovatelů jsou podobné těm, kterými se řídí současní fotografové vyrážející do těchto oblastí.

[1] Mikołaj Golachowski, *Czochrałem antarktycznego słonia*, Marginesy, Varšava 2016, s. 68-69

1.

PRVNÍ POKUSY S FOTOGRAFOVÁNÍM ARKTIDY

Již rok po vynalezení fotografie Louisem Daguerrem[2] a Williamem Talbotem[3] začali fotografové cestovat do nejrůznějších koutů světa s cílem přivézt z odlehlých zemí zajímavé fotografie. První expedice do těchto polárních území, která s sebou měla i fotografické vybavení, byla nešťastná expedice sira Johna Franklina[4], uskutečněná v letech 1845–1848. Cílem výpravy bylo přeplutí z Baffinova do Beringova moře a nalezení severozápadního průjezdu z Atlantického do Tichého oceánu. Ve stejnou dobu vrcholila i popularita daguerrotypie. Ironické je, že jediné snímky související s touto expedicí jsou portréty Johna Franklina a členů jeho posádky vytvořené ještě před vyplutím. Snímky vytvořil známý londýnský portrétista Richard Bear, který rovněž dodal na loď fotografickou soupravu pro daguerrotypii. Další výpravy na území Arktidy pak byly zaměřené na pátrání a záchranu ztroskotanců Franklinovy expedice. První z nich, pod vedením průvodce Sira Johna Richardsona, měla mít ve svém vybavení soupravu pro talbotypii. V dokumentech z výpravy se však našly pouze skicy a není jisté, zda tato fotografická technika vůbec opustila břehy Anglie.

Další výprava, tentokrát pod vedením Dr. Elishe Kenta Kanea se uskutečnila v roce 1853 a měla rovněž za cíl nalezení nešťastníků z Franklinovy výpravy. Kane s sebou vzal svého přítele Amose Bonsalla, kterém nařídil před vyplutím absolvovat kurs daguerrotypie. Vzhledem k velmi nízkým teplotám a všeobecně nepříznivým podmínkám, se však nepovedlo přivézt žádné fotografie. Daguerrotypické destičky však našly jiné uplatnění. Slunce odražené od jejich kovového povrchu prosvětlovaly temné a ponuré kabiny lodi. Mělo to pomoci pozvednout morálku nemocných členů posádky.[5]

První snímky Arktidy tak vznikly během další záchranné expedice, vedené sirem Edwardem Belcherem, která vyrazila na sever v dubnu roku 1852 s pěti loděmi. Byla to jedna z neambicióznějších britských pátracích výprav. Fotografem výpravy byl chirurg William Domville, který se specializoval na kalotypii. V červnu Balcherova výprava připlula ke grónskému ostrovu Disko s cílem doplnit zásoby a Domville se rozhodl tento čas využít k portrétování obyvatel ostrova. Frustrován si pak do svého deníku napsal:

„Pokoušel jsem se pomocí fotografie vytvořit podobizny domorodců, ale ukázalo se, že je to nemožné, protože se mi je nepodařilo udržet v klidu, smáli se nebo si

[2] Louis Jacques Mandé Daguerre (1787 - 1851), francouzský fotograf.
[3] William Hery Fox Talbot (1800 – 1877), britský archeolog, matematik, botanik, chemik a lingvista.
[4] John Franklin (1786 – 1847), britský admirál, mořeplavec a badatel Arktidy.
[5] Douglas Wamsley, William Barr w Early Photographers of the Arctic, „Polar Record" 1996, tom32, č. 183, s. 296-298, https://doi.org/10.1017/S0032247400067528

ustavičně povídali a hýbali při tom hlavami v nejdůležitějších okamžících fotografického procesu.“[6]

Podařilo se mu ale vytvořit dvě fotografie (kalotypie), které se nyní nacházejí ve sbírkách anglického National Maritime Museum v Greenwichi. První z nich představuje důstojníka sedícího na skále (obr. 1), druhá pak skupinu lodí kotvících v zátoce (obr. 2). Připouští se, že Domville snímky vytvořil v létě roku 1852 a jsou považovány za nejstarší dochované fotografie Arktidy.

OBR. 1. **WILLIAM DOMVILLE**, 1952, PORUČÍK ERNEST COLEMAN, GRÓNSKO

[6] Douglas Wamsley, William Barr w Early Photographers of the Arctic…, s. 299.

OBR. 2. **WILLIAM DOMVILLE**, 1952, ZAKOTVENÉ LODĚ.

Dalšími dochovanými kalotypiemi z Arktidy jsou snímky z Beechey Islandu, který je součástí kanadského souostroví Nunavut. Kolekce snímků z výpravy Sira Edwarda Inglefielda[7], která v létě roku 1854 vyrazila pomáhat při evakuaci Bechelorovy výpravy, byla nalezena náhodou v roce 1994 během úklidu v National Maritime Museum. Fotografie byly nalezeny v neoznačené krabici a emulze na snímcích byla viditelně poškozená škrábanci. Jedna z fotografií zachycuje několik budov a jejich okolí. Snímek je natolik nevýrazný, že jen stěží rozeznáme hroby tří členů posádky Franklinovy posádky. Snímek byl vytvořen technikou mokrého kolódiového procesu pravděpodobně kapitánem E. A. Inglefieldem v roce 1854. Zajímavé je, že část budov, kostel a fara stojí na ostrově dodnes a je tak nezvratným důkazem místa vzniku fotografie.

[7] Admirál sir Edward Augustus Inglefied (1820 – 1894), britský kapitán flotily, vědec a vynálezce.

OBR. 3. **EDWARD AUGUSTUS INGLEFIELD**, 1854, GRÓNSKO

Sbírka obsahuje rovněž snímky lodních důstojníků a členů posádky, portrétů a skupinových snímků Islanďanů a mnoho záběrů přístavů a lodí. Mokrý kolódiový proces byl mnohem složitější než daguerrotypie nebo kalotypie, ale jeho nepochybnou výhodou byla možnost získat několik kopií, ale i lepší ostrost obrazu než v případě kalotypie. Začala být proto široce používanou cestujícími fotografy a můžeme říci, že se stala prvním „médiem dokumentaristů".

Pro rozvoj fotografie byla významná i další arktická expedice Dr. Issaca Heyese, uskutečněná v letech 1860–1861. Heyes si velice přál pro dokumentaci své cesty zaměstnat profesionálního fotografa. Bohužel se však s ohledem na napnutý rozpočet rozhodl, že bude fotografovat sám. Od června roku 1861 do konce výpravy se Heyesovi podařilo vytvořit nejméně dvaaosmdesát snímků. Představovaly mezi jinými záběry lodí, charakteristické krajiny, portréty Gróňanů a různé budovy na navštívených místech. Uvědomíme-li si, že byl naprostým začátečníkem, je množství povedených snímků, které se mu podařilo vytvořit, opravdu imponující.[8]

[8] Douglas Wamsley, William Barr w Early Photographers of the Arctic…, s. 305.

Heyes se vrátil do Arktidy v roce 1869 jako člen výpravy zorganizované malířem Williamem Brandfordem.[9] Tato expedice se od předchozích odlišovala v tom, že šlo o cestu s výhradně uměleckými záměry a nikoli jako doposud o vědecko-objevitelskou výpravu. Bradford se zajímal o Arktidu jako o zdroj inspirace pro vlastní malířství. Fotografie vytvořené během cesty chtěl využít jako skicy pro své romantické obrazy. Kromě Heyese, jehož dřívější zkušenosti z Arktidy byly neocenitelné, zaměstnal Bradford i dva profesionální fotografy: Johna Dunmora a George Critchersona, oba ze studia J.W. Black v Bostonu. Fotografům se podařilo vyfotografovat nejen obyvatele Grónska a charakteristické polární krajiny, ale i skupinku polárních medvědů – medvědici se dvěma malými medvíďaty. Po návratu vydal Bradford v nákladu tři sta padesáti kusů album s devětaosmdesáti stránkami, obsahující sto pětatřicet fotografií. Šlo o vůbec první publikaci s fotografiemi z Arktidy.

OBR. 4. **WILLIAM BRADFORD**, 1869, Z KNIHY ARCTIC REGIONS, GRÓNSKO

[9] William Brandford (1823 – 1892), malíř, fotograf, vědec, cestovatel.

Fotografie odehrála zajímavou roli ve sporu o uznání dobytí Severního pólu. Konflikt se odehrál mezi dvěma cestovateli, Frederickem Cookem a Robertem Pearym. V roce 1909 oba ohlásili dobytí severního pólu. Absolvovali dvě nezávislé malé výpravy a obě byly doprovázeny malým počtem Inuitů. Oba také fotografovali, aby měli důkaz dobytí pólu, avšak s ohledem na nedostatek charakteristických orientačních bodů v této krajině, byly snímky a stejně tak i neúplné navigační údaje jako důkazy bezcenné.

OBR. 5. **FREDERICK COOK**, 1909, DOKUMENTACE DOBYTÍ SEVERNÍHO PÓLU.

OBR. 6. **ROBERT PEARY**, 1909, DOKUMENTACE DOBYTÍ SEVERNÍHO PÓLU.

Spor o prvenství v dobytí severního pólu trval mnoho let a nakonec byly zásluhy za jeho dobytí přiznány Pearymu. V roce 1988 však magazín National Geographic publikoval článek, ve kterém Pearyho dobytí pólu zpochybňuje.

2.

KAŽDODENNÍ ŽIVOT NA KONCI SVĚTA

V první kapitole jsem krátce popsala první fotografické pokusy v Arktidě, které většinou úzce souvisely s nebezpečnými objevitelskými výpravami. Tyto výpravy často končily tragicky, což nás utvrdilo v názoru, že je Arktida místem nehostinným, až přímo nebezpečným, vyhrazeným pouze pro nejodvážnější dobrodruhy. Abych překonala tento mýtus, rozhodla jsem se blíže popsat dvě málo známé fotografky – Hertu Grondalovu a Jette Bangovou. Obě navštívily poprvé Arktidu ještě jako velmi mladé dívky, obě také neměly žádné fotografické zkušenosti a fotografovaly intuitívně. Archivy, které po sobě zanechaly kromě uměleckých valérů, jsou i svědectvím, jak žili lidé na dalekém severu v polovině dvacátého století.

2. 1. HERTA GRONDALOVÁ

Herta Grondalová se narodila v roce 1930 v Rakousku. Přes půl století strávila dokumentováním života obyvatel několika malých městeček na Špicberkách. Vytvořila tisíce snímků zachycujících ženy s dětmi, muže při práci, trávení volného času a odpočívající rodiny venku i v jejich domech.[10]

Herta Grondalová fotografovala Špicberky v letech 1952 až 1974, později se tam až do roku 2008 nepravidelně vracela. Příjmení Grondalová přijala od svého prvního muže, po návratu do Vídně v roce 1970 se opět provdala a změnila si jméno na Lampertová. Velká sbírka jejich snímků věnovaná nedávno univerzitnímu muzeu v Tromsø je podepsáno právě příjmením Lampertová. Na Špicberkách je však známa hlavně pod jménem Grondalová. Poprvé přijela na Špicberky v roce 1952 ve svých dvaadvaceti letech s vypůjčeným otcovým fotoaparátem značky Kodak. Přístroj však nevydržel místní tuhou zimu. „Protože byla tak nadšená přírodou, světlem a prostředím, které v poválečné Vídni nebylo, rozhodla se na Špicberky za rok vrátit. V tehdejší době všechny osady na ostrově patřily uhelným společnostem a nebylo možné na ostrov jen tak přijet. Bylo nutné mít práci, která byla podmínkou získání bydlení, ale i přístupu do kantýny. Po svém návratu do Vídně se Grondalová zapsala na kurs fotografie a pak, spoléhající na svůj – jak sama říká – vídeňský šarm, si našla práci jako účetní v osadě Ny–Alesund. Tentokrát už přijela vybavená Leicou s originálním objektivem a filmy Agfa.[11] Usídlila se a provdala za horníka Leifa Grondala (1914–1991). Spojovala je láska k fotografii, manželství však neobstálo zkouškou času. Z jejich svazku vzešly tři dcery. Nejstarší z nich Eva se jako jedna z mála lidí narodila v místní nemocnici, dodnes žije na Špicberkách a zabývá se digitalizací a archivací zděděného obrazového archivu po matce.

[10] Heidi Hansson, Anka Ryall, *Arctic Modernities: The Environmental, the Exotic and the Everyday,* Cambridge Scholarship Publishing, Cambridge 2018, s. 259.
[11] Ilona Wiśniewska, *Białe. Zimna wyspa Spitsbergen,* Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2014, s. 40.

Grondalová, přestože byla původně hudebnice, byla všeobecně vnímána jako profesionální fotografka. Pracovala nejen jako reportérka pro místní noviny *Svalbardposten*, ale rovněž pro norské noviny *Nordlys*. Na objednávku uhelné společnosti a ministerstva zahraničních věcí natočila i několik 16mm filmů. Přijímala i zakázky na portréty od soukromých zákazníků. Herta Grondalová se nezajímala příliš o přirozeně drsnou Arktidu, ani o její divokou přírodu, ale mnohem častěji svým objektivem mířila na obyčejné lidi, žijící na tomto území.

Počátek zájmu o každodenní život můžeme najít na konci devatenáctého století, nejdříve v literatuře a malířství, později i ve fotografii. Ve dvacátém století se toto téma již stalo jistým fenoménem, což bylo nepochybně způsobeno rozšířením fotografie a dostupností fotoaparátů. Rozšíření fotografie se časově shoduje se sociálními změnami na Špicberkách. Místní městečka – ruské Pyramiden a Barentsburg, norské Longyearbyen a Ny–Alesund vznikly jako hornické osady, zpočátku obydlené pouze muži. V tehdejší době si pouze nejvýše postavení zaměstnanci mohli na ostrov přistěhovat své rodiny, později už to bylo běžné i pro ostatní. Největšími a nejvýznamnějšími změnami, k jakým v tehdejší době došlo, tak byl nárůst počtu obyvatel a objevení se žen a dětí. Začaly vznikat školy, školky, nemocnice, kulturní domy a začala vznikat i určitá společnost. Těmto změnám přihlíží i Herta Grondalová.

Mnohokrát se Grondalová vydala i s těžkým velkoformátovým fotoaparátem a stativem na blízké pahorky, aby mohla fotografovat panoráma městečka. Jedním z jejích nejikoničtějších snímků je noční panorama hlavního města Špicberků Longyarbyen, viděného shora, během polární noci. Není známo přesné datum vytvoření tohoto snímku, pravděpodobně však vznikl na přelomu padesátých a šedesátých let dvacátého století.

OBR. 7. **HERTA GRONDAL**, 50. A 60. LÉTA 20. STOLETÍ, LONGYARBYEN, ŠPICBERKY.

Ve dvacátém století, obzvláště v jeho první polovině, byly šachty hlavním poskytovatelem práce na Špicberkách, ale poskytované pouze mužům. Ženy tam měly vstup zakázán. Grondalové se však podařilo získat povolení pro vstup do dolů i fotografování. Díky tomu vzniklo velké množství záběrů pracujících horníků. Na snímku obr. 8 vidíme muže jedoucí na vagónu do dolu na svoji směnu. Na snímku vpravo obr. 9 vidíme horníka při práci.

OBR. 8.

OBR. 9.

Grondalová se při fotografování snažila zachovat objektivitu, jejím záměrem byla dokumentace, nikoli hodnocení. Na snímcích však vidíme silný vliv genderismu, ženy a muži jsou představeni v tradičně vnímaných rolích. Těžce pracující muži v dolech, ženy v závodních kantýnách, školkách nebo nemocnicích. Grondalová se nikdy neproslavila, ale zanechala za sebou rozsáhlý archiv.

OBR. 10. **HERTA GRONDAL**, ŠPICBERKY

OBR. 11. **HERTA GRONDAL**, ŠPICBERKY

OBR. 12. **HERTA GRONDAL**, ŠPICBERKY

OBR. 13. **HERTA GRONDAL**, ŠPICBERKY

2.2 JETTE BANGOVÁ

Podobně jako Herta Grondalová, fotografující každodenní život na Špicberkách, fotografovala o několik desetiletí dříve Jette Bangová všední život Gróňanů. Bangová se narodila v roce 1914 v Kodani, její otec obchodoval s tabákem a své dětství strávila v kodaňské přístavní čtvrti Christianshavn, odkud pozorovala obchodní lodě vyplouvající do Grónska. Po studiu filozofie na Kodaňské univerzitě absolvovala tři letní fotografické kurzy v renomovaném studiu Jonals Co.[12] V roce 1936, se ve svých dvaadvaceti letech vydala na svoji první cestu do Grónska. V tehdejší době bylo možné do Grónska cestovat jen na zvláštní povolení. Nedostatek informací, malé množství snímků spolu s geografickou polohou Grónska činilo tuto zemi ještě více tajemnou a fascinující. Mladičká Bangová byla životním stylem Gróňanů a okolní přírodou přímo okouzlena. Během osmiměsíční cesty se mladé fotografce podařilo zvěčnit již pomalu mizející životní styl grónských Inuitů, sdílela s nimi každodenní aktivity a cestovala s psím spřežením. Podařilo se jí přivézt přes čtyři sta fotografií, které byly v roce 1937 vystaveny na velké výstavě v dánském Muzeu umění a designu v Kodani.

Část těchto snímků se objevila ve formě publikace nazvané „Grónsko“[13] vydané v roce 1936, pro kterou úvodní slovo napsal tehdejší premiér Thorvald Stauning.[14] Má se za to, že tato kniha otevřela ohledně Grónska Dánům oči.

Její další výprava se konala na přelomu let 1938 a 1939, ale tentokrát už s podporou dánsko-grónských úřadů. Dostala motorovou loď, osvětlovací techniku a asistenty. Zimu strávila v drsných podmínkách. Bydlela prakticky v zemljance podobné díře v zemi, která měla půdorys pouhé čtyři metry čtvereční. Výsledkem této cesty byl více než hodinový barevný film „Inuit“. Mnoho záběrů z tohoto filmu se objevilo v knize „30.000 kilometrů ve slimáčí ulitě“[15] vydané v roce 1941. Bangová bohužel musela přerušit svůj pobyt v Grónsku z důvodu vypuknutí druhé světové války. Po válce však uskutečnila dalších pět cest. Zklamaná změnami, ke kterým na ostrově začalo docházet, obnovila v roce 1961 vydání své knihy „Grónsko“. V roce 1962 podnikla do svého milovaného Grónska poslední cestu, ve snaze dále pracovat na svém barevném filmu „Inuit“. Bohužel z důvodu nemoci již Jette Banhová nemohla dál cestovat a v únoru roku 1964 zemřela. Jette Bangové se tak jako první podařilo vyfotografovat všední život Gróňanů. Fotografové před ní se zajímali především

[12] Mark Nuttal, *Encyclopedia of the Arctic, Volumes 1,2 and 3, a – Z,* Routledge, New York 2005, s. 196
[13] Grønland, folk og land, vore dage, Forlaget fremad, Kodaň 1936
[14] Thorvald Stauning (1873 – 1942), premiér Dánska v letech 1924 – 1926 a 1929 – 1942
[15] 30,000 kilometers at snail's pace

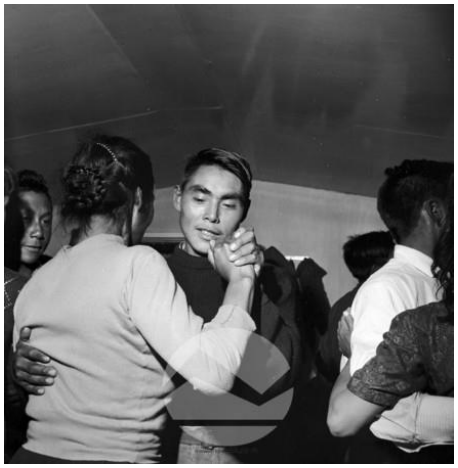
o exotiku jejich oblečení a zajímavosti v okolí. Ona se více zajímala o zvyky a tradice. Fotografie Jette Bangové jsou jediným existujícím dokumentárním materiálem dávného tradičního života Gróňanů. Její pracovitost byla přímo legendární. V letech 2004 až 2006 byl její archiv z let 1936 až 1962 digitalizován a celý projekt byl nazván „Navrácení sbírky Jette Bangové Grónsku“[16]. Na dvanáct tisíc fotografií bylo zpřístupněno širokému publiku prostřednictvím internetové stránky www.arktiskebilleder.dk.[17] V prosinci roku 2008 byla tato stránka druhou nejčastěji navštěvovanou internetovou galerií v Grónsku. Sbírka prezentuje klíčový okamžik v dějinách Grónska – změnu z tradiční na moderní společnost.

Pokračování ve výše zmíněném projektu bylo zahájeno v roce 2006 formou výstavy „Kinaana“, což v grónském jazyce znamená „Kdo to je?“ Výstava putovala po celém Grónsku, ale v každém městě byly vystaveny pouze snímky z místního regionu. Cílem výstavy bylo vyvolání vzpomínek místních obyvatel. Mnoho z nich se na snímcích opravdu našlo a pro některé se tato skutečnost stala záminkou k vyprávění vlastních příběhů z tehdejšího období. Některá místa zachycená na snímcích byla zničena povodněmi nebo za jiných dramatických okolností a fotografie jsou tak jediným hmatatelným důkazem jejích existence. Sbírka snímků Jette Bangové je unikátní i s ohledem na její rozsah a kvalitu, obsahuje totiž mnoho etnografických a kulturních elementů. Nepochybně je důležitou součástí dánského a grónského národního dědictví.

[16] The ruturning of the Jette Bang collection to Greenland.
[17] Laura Van Broekhoven, Cunera Buijs, Pieter Hovens, *Sharing Knowledge & Cultural Heritage: First Nations of the America, Studied in Collaboration with Indigenous Peoples from Greenland, North and South America,* Slidestone Press, Leiden 2010, s. 53 „The returning of the Jette Bang collection to Greenland”

OBR. 14. **JETTE BANGOVÁ**, 1956, GRÓNSKO

OBR. 15. **JETTE BAN BANGOVÁ**, 1961, SIORAPALUK, GRÓNSKO

OBR. 16. **JETTE BANGOVÁ**, 1961, TULENÍ KŮŽE, SERMILIGAAQ, GRÓNSKO

OBR. 17. **JETTE BANGOVÁ**, 1936, LÉČBA SVĚTLEM, QAQORTOQ, GRÓNSKO

OBR. 18**. JETTE BANGOVÁ**, 1956, DĚTI PO KOUPÁNÍ, JULIANEHAB, QAQORTOQ, GRÓNSKO

OBR. 19. **JETTE BANGOVÁ**, 1961, TANEČNÍ ZÁBAVA, NUUK, GRÓNSKO

OBR. 20. **JETTE BANGOVÁ**, 1945, BOXERSKÝ ZÁPAS, MANIITSOQ, GRÓNSKO

OBR. 21. **JETTE BANGOVÁ**, 1961, RODINA, TASIILAQ, AMMASSALIK, 1961, GRÓNSKO

OBR. 22. **JETTE BANGOVÁ**, 1936, NAHÝ MUŽ STOJÍCÍ NA LEDOVÉ KŘE, NORDGRONLAND, GRÓNSKO

OBR. 23. **JETTE BANGOVÁ**, 1937, KANGERLUSSAASIAQ, GRÓNSKO

3.
ARKTIDA A OSOBNÍ PŘÍBĚHY

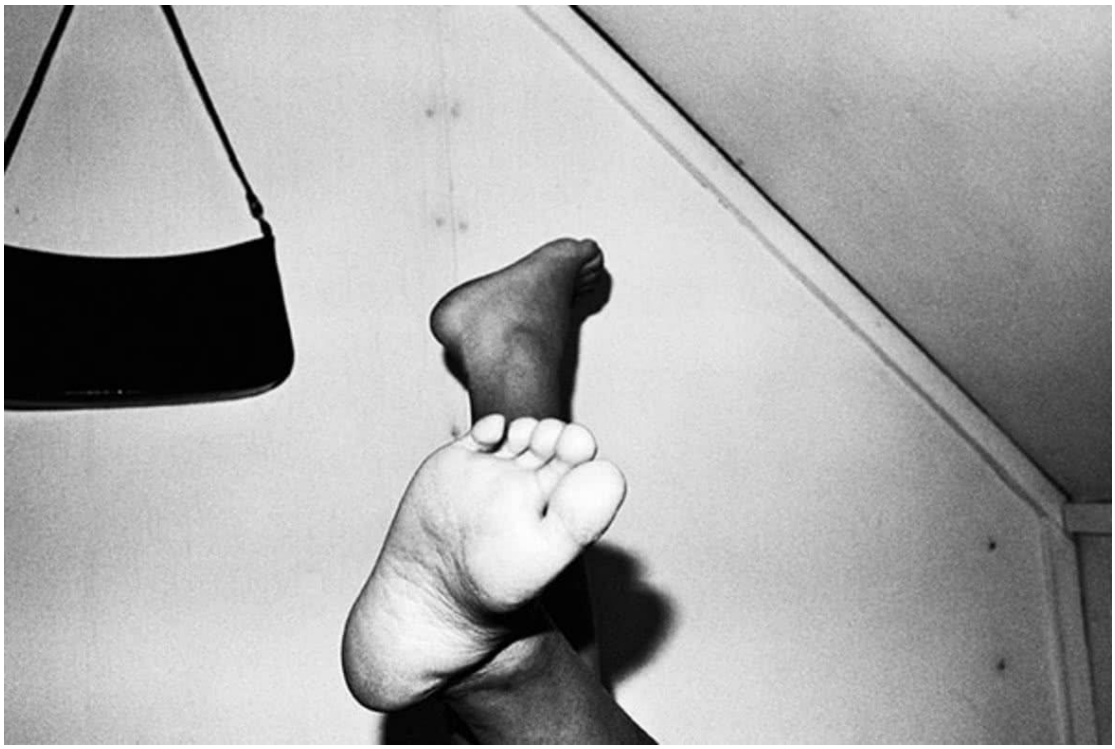
V této kapitole se budu věnovat fotografům, pro které je Arktida pouze pozadím vhodným pro vyjádření svých osobních příběhů. U Jacoma Aue Sobola jde o příběh zamilování a fascinace. Pro Evgenii Arbugaevu je hledáním ztraceného dětství. Anna Sielska nám pod záminkou fotografování polské polární stanice ukazuje intimní záznam své cesty. Přestože motivy jejich cest jsou jiné, je tím, co spojuje tuto trojici fotografů intimní způsob vyprávění příběhů prostřednictvím prizmatu svých vlastních prožitků.

3. 1. SABINE – JACOM AUE SOBOL

V roce 1999 se mladý dánský fotograf rozhodl navštívit vesnici Tiniteqilaaq v Grónsku. Název vesnice v grónštině znamená „konec světa".

Jacob Aue Sobol se narodil v Dánsku v roce 1976, studoval na Dánské škole umělecké fotografie. Do Grónska odcestoval okamžitě po ukončení studia. Ze začátku bylo jeho cílem dokumentovat život v malé osadě na východním pobřeží Grónska osídlené pouze sto osmapadesáti lidmi. Strávil tam pět týdnů a fotografoval ve svém okolí úplně všechno. Po svém návratu však přišel k názoru, že jeho snímky jsou příliš povrchní a jen kopírují stereotypy na grónské téma. Po čtyřech měsících se tak vrací zpátky. Poznává devatenáctiletou Sabine a zamiluje se do ní. Láska k Sabine způsobí, že se třiadvacetiletý fotograf rozhodne bydlet v této malé grónské společnosti.

Od místních se učí lovit, rybařit, opravovat rybářské sítě a Sabine ho pak učí grónštinu a místní tance. Celé první čtyři měsíce nevzal fotoaparát vůbec do ruky. Jak sám v rozhovoru pro Fotopolis řekl: *„rád jsem účastníkem událostí a nejen jejich pozorovatelem", „jsem raději uvnitř než venku"*. Snaží se na ostrově zabydlet. K fotografování se vrací pomalu a svůj přístup úplně změní, fotografuje malým kompaktním fotoaparátem, většinou náhodně a na památku. Hlavním objektem jeho fotografií se stává Sabine, je jí přímo posedlý. Sobol fotografuje bez nějakého konkrétního cíle, fotografuje okamžiky, které si chce zapamatovat – Sabine posílající hubičku, smějící se Sabine, žárlící, spící, nebo s rukama ve tvaru srdce. Kromě toho, že projekt vypráví o lásce dvou lidí, nejde o sladké sentimentální fotografie. Sabine má temperament a silnou vůli. Sobol se snaží fotografovat jejich lásku tak, jak ji cítí, jde o intenzivní setkání dvou lidí ze dvou úplně vzdálených kultur. Fotograf žil v Grónsku dva roky, ale po rozpadu vztahu se Sabine, se rozhodl vrátit do Dánska, po kterém mu bylo velmi smutno. Kromě toho, že se v centru Sobolova vyprávění objevuje Sabine, jde rovněž o intimní vyprávění o malé grónské společnosti, žijící na okraji této tolik od nás odlehlé krajiny.

OBR. 24 **JACOB AUE SOBOL**, SABINE, GRÓNSKO.

OBR. 25 **JACOB AUE SOBOL**, SABINE, GRÓNSKO.

OBR. 26 **JACOB AUE SOBOL**, SABINE, GRÓNSKO.

Po návratu Sobol vydal fotografickou knihu nazvanou podle své múzy – „Sabine“, za kterou získal v roce 2005 nominaci na prestižní cenu Deutsche Börse. Projekt i kniha se stala obrovským úspěchem a pro samotného fotografa vstupenkou do celosvětově známé agentury Magnum Photos.

3. 2. TIKSI – EVGENIA ARBUGAEVA

Tiksi je malé město ležící v ruském Jakutsku. Svá nejlepší léta už má dávno za sebou. V éře Sovětského svazu bylo základnou sovětské armády, ale byl tam i přístav a vědecká stanice. V Tiksi se v roce 1986 narodila fotografka Evgenia Arbugaeva. Když měla osm let, přestěhovala se její rodina, stejně jako mnoho dalších rodin do tisíc kilometrů vzdáleného Jakutska. V době perestrojky ale stát přestal podporovat severní vědecké projekty a život v Tiksi tak ztratil budoucnost. V tehdejší době se místní populace zmenšila o téměř sedmdesát procent. Pro rodinu Arbugaevové bylo stěhování bolestnou zkušeností, chyběla jí *„zdánlivě nekonečná tundra, vítr tak silný, že tě může strhnout a přenést na odlehlé místo, sněhové bouře a polární záře“*.[18] Vzpomínky z dětství se jí zaryly hluboko do paměti, snažila se je proto během cestování opět najít, ale nikde se jí nepodařilo objevit místo se stejnou atmosférou,

[18] Holly Williams, Arctic Stories: Photographer Evgenia Arbugaeva returns to her childhood town of Tiksi in Sibera, Independet, https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/features/arctic-stories-photographer-evgenia-arbugaeva-returns-to-her-childhood-town-of-tiksi-in-siberia-a6723561.html

jakou si pamatuje ze svého dětství. Začala přemýšlet, jak by dnes mohlo vypadat Tiksi a po téměř dvaceti letech se tam rozhodla vrátit. První cesta jí však přinesla jen velké rozčarování. Nic nebylo tak, jak si to pamatovala. Městečko zpustlo, barvy domů vybledly, lodě v přístavu pokryla rez. Po návratu do New Yorku, kde v současné době žije, však jeden snímek stále upoutával její pozornost, kterým byl záběr malé holčičky hrající si na břehu moře házením kamenů do vody. Rozhodla se vrátit a nalézt dítě ze snímku, což se díky tomu, že tam žije velmi málo lidí podařilo. Další dva roky se fotografka vrací do Tiksi, kde tráví čas s Tanyou – holčičkou ze snímku a její rodinou. Rozhodne se ukázat Tiksi tak, jak je vidí Tanya a tímto způsobem se snaží najít obrazy z vlastního dětství. Arbugaeva nás přivádí do světa dětské představivosti a bezstarostné zábavy. Její snímky jsou svým způsobem asketické, kompozice je středová, používá živé barvy a každý snímek má oddělený magický příběh. Arbugaeva neukazuje Arktidu doslova, způsobem jakým to dělá Sobol, ale přibližuje nám toto místo tím, že nám ukazuje intimní svět své hrdinky.

OBR. 27. **EVGENIA ARBUGAEVA**, TIKSI, RUSKO

OBR. 28. **EVGENIA ARBUGAEVA**, TIKSI, RUSKO

Projekt Tiksi přinesl mladé fotografce mezinárodní uznání. V roce 2013 obdržela cenu Oscara Barnacka a svoje díla vystavuje na mnoha světových festivalech.

3. 3. SALIX POLARIS – ANNA SIELSKA

Anna Sielska absolvovala Akademii krásných umění v Katovicích a Institut tvůrčí fotografie v Opavě. V roce 2012 se rozhodla vyrazit za polskými vědci na slavnou polskou vědeckou stanici na Špicberky.

„Polská polární stanice PAN v Hornsundu na jihu Špicberků byla založena v roce 1957. Každý rok zde skupina okolo deseti osob stráví zimu. (...) Stanice nazvaná Dům u pólu je od něj vzdálená 1453 kilometrů, od Varšavy pak 2771 kilometrů, o čemž informuje cedule před vstupem.“[19] Od roku 1978 je místem, kde celoročně probíhají výzkumy z oblasti geofyziky a polárního prostředí. Je vůbec nejseverněji umístěným vědeckým pracovištěm.[20] V prvním roce provozu stanice byla v nejmenovaném polském rádiu během sobotních večerů vysílaná relace začínající slovy: „Haló, Špicberky! Haló, Hornsunde! Dobrý večer vážení!“[21] Během audience polárníci odpovídali na otázky, pozdravili svoje rodiny a informovali o svém stavu. Od počátku existence ovlivňovala polská polární stanice povědomí Poláků o životě za polárním kruhem, byla synonymem životního příběhu. Anna Sielska si chtěla na

[19] Ilona Wiśniewska, *Białe. Zima Wyspa Spitsbrgen,* Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2014, s. 90
[20] Polska Stacja Polarna Hornsund, Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Polska_Stacja_Polarna_Hornsund
[21] Ilona Wiśniewska, *Białe. Zimna Wyspa Spitsbergen*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2014, s.94

vlastní kůži ověřit, co je tak přitažlivého na tom pustém a pro člověka nevlídném místě. Název projektu „Salix Polaris“ je latinský název pro polární vrbu. Je to malý keřík velký od jednoho do tří centimetrů, přizpůsobený životu v polárním prostředí. Sielska naráží na výzkum Dr. Piotra Owczarka, který zkoumá klíčky přivezené z Medvědích a jiných subpolárních ostrovů[22]. Na základě letokruhů určuje jejich stáří. Rostlinka svým tvarem připomíná nervový systém člověka a stává se pro umělkyni symbolem její cesty i inspirací. Na jednom ze snímků vidíme větvičku v dlaních jednoho z vědců. Snímky Sielské jsou poetickou cestou k této odlehlé studené krajině. Černobílé, drsné, lehce přeexponované snímky nám ukazují arktické prostředí, vidíme provizorní budovy, rozmazané krajiny, nepřítomné zasněné tváře lidí.[23] Vědci zachycení na fotografiích se stávají součástí krajiny, *„jejich dech se spojí s větrem a pohled se světlem“*.[24] Výsledkem projektu Sielské je kniha s názvem „Salix Polaris“. Je to menší, intimní publikace s doprovodnými texty Grzegorze Olszańského.

[22] Wierzba polarna, Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wierzba_polarna
[23] Marcin Grabowiecki, *Anka Sielska „Salix Polaris”,* Fotopolis, 2014, https://www.fotopolis.pl/opinie/recenzje/15959-anka-sielska-salix-polaris-recenzja
[24] Michał Dąbrowski, *Anka Sielska, „Salix Polaris”*, Culture.pl, 2016, http://culture.pl/pl/dzielo/anka-sielska-salix-polaris

OBR. 29. **ANNA SIELSKA**, SALIX POLARIS, ŠPICBERKY

OBR. 30. **ANNA SIELSKA**, SALIX POLARIS, ŠPICBERKY

4.

ARKTIDA JAKO INSPIRACE KONCEPTUÁLNÍCH UMĚLCŮ

Arktida od počátku geografických objevů povzbuzuje lidskou představivost a přitahuje nejen dobrodruhy, ale i umělce. V předchozích kapitolách jsem představila dokumentární projekty zachycující každodenní život obyvatel této odlehlé krajiny, ale i intimní příběhy pohybující se na pomezí dokumentu. V této kapitole bych chtěla představit umělce, které Arktida inspirovala v jejich konceptuální tvorbě.

4.1. KUBA BĄKOWSKI

Kuba Bąkowski, narozen v roce 1971, studoval na katedře multimediální komunikace Akademie krásných umění v Poznani. Je autorem instalací, fotografií, filmů, objektů i soch.[25] V roce 2009 se Kuba Bąkowski, stejně jako Anna Sielska rozhodl navštívit polskou polární stanici na Špicberkách. Na rozdíl od ostatních umělců zmiňovaných v této práci odjel Bąkowski s jedním jasně vybraným cílem – pro jednu konkrétní fotografii. V zavazadle měl kostým polárního medvěda ušitý z ovčích roun. Kostým pocházel z okolí Opole, kde se dosud udržuje tradice „provádění medvěda“. Tento rituál tvoří barevný průvod skládající se z různě převlečených lidí, kteří jdou dům od domu a vedou s sebou medvěda.[26] Podle lidové tradice medvěd symbolizuje veškeré zlo, které může člověka potkat.[27] Aby si lidé zajistili štěstí, musí si každá hospodyňka s medvědem zatancovat. Bąkowského záměrem je přivézt s sebou tuto kuriózní tradici a spojit ji s přírodou. Na fotografii vytvořené Bąkowským během jeho polární expedice vidíme typickou arktickou krajinu, modré nebe a slabé modrofialové světlo. Ve středu snímku stojí podivná postava, silueta člověka s medvědí hlavou. Postava je oblečená do oranžové polární kombinézy od firmy Helly Hansen[28], která je povinnou pracovní uniformou vědců při plavbě v lodi po moři nebo na pontonu. Postava drží v ruce zvláštní světlo, které je vyrobené z baterky přichycené na hliníkovou tyč. Světlo baterky je namířené směrem na Polárku, která svítí někde nad horizontem. Hvězda však není vůbec vidět, protože je polární den. Projekt nazvaný „Polaris“ má několik rovin. Z jedné strany byl snímek napůl člověka a napůl medvěda vytvořen v přirozeném prostředí těchto krásných, ale nebezpečných zvířat. Z druhé strany, podobně jako na jiných místech na světě, je jejich existence na Špicberkách ohrožena právě člověkem. Dalším zajímavým aspektem zmiňované práce je myšlenka polské lidové tradice přivezené v podobě postavy v kostýmu medvěda. Sám autor to srovnává s přítomností polské

[25] Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, https://artmuseum.pl/pl/filmoteka/artysci/kuba-bakowski
[26] Wodzenie niedźwiedzia, Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wodzenie_niedźwiedzia
[27] Muzeum Wsi Opolskiej, http://www.muzeumwsiopolskiej.pl/node/322
[28] Stach Szabłowski, *Witch a View of the End of the World. On Kuba Bąkowski's Polaris, http://www.kubabakowski.net/polaris_summer_2009.html*

vědy na Špicberkách, která přece také není úplně obvyklá. Dalším aspektem je uměle vytvořená hvězda Polárka. Kuba Bąkowski si klade otázku ohledně pravdy v umění, *„protože tato fotografie by přece mohla v podstatě vzniknout ve studiu nebo třeba na břehu Baltu“*[29]

OBR. 31. **KUBA BĄKOWSKI**, POLARIS, ŠPICBERKY.

4.2 PIA ARKEOVÁ

V roce 1995 dánská umělkyně Pia Arkeová při prohledávání newyorského cestovatelského klubu, narazila na zajímavou a zároveň šokující fotografii. Snímek pocházel ze sbírky cestovatele a objevitele Roberta E. Pearyho a představuje polonahou inuitskou ženu. Žena křičí a je přidržována dvěma bílými muži oblečenými do zvířecí kůže. Tímto způsobem se Arkeová poprvé setkala s pojmem polární hysterie, která úzce souvisí s osobou Roberta Pearyho. Peary absolvoval několik cest do Arktidy a tvrdil, že v roce 1906 dobyl severní pól. V roce 1988 otiskl magazín National Geographic článek, který Pearyho dobytí pólu zpochybnil. Ať už Peary pól dobyl, nebo ne, určitě se dostal blízko, což v tehdejší době bylo velkým

[29] Rozhovor s Kubou Bąkowským, *Eksursje: Węzeł na Spitsbergenie, Dwutygodnik.com, http://www.dwutygodnik.com/artykul/4684-ekskursje-wezel-na-spitsbergenie.html*

úspěchem. Peary, na rozdíl od jiných tehdejších objevitelů cestoval pomocí psích spřežení, spal v iglú a před zimou se chránil kožichy. Přestože mnohokrát využil pomoc Inuitů, považoval je za divochy, nevinný primitivní lid z dalekého severu. Právě Peary jako první použil pojem „polární hysterie“. Popsal osm případů této nemoci, které postihovalo pouze ženy. Vysvětlil ji jako formu hysterie, jejíž symptomy měly být: naříkání, gestikulace, napodobování zvířat a odhazování oblečení.[30] Záchvaty měly probíhat od několika minut do několika hodin. Zajímavé je, že si myslel, že polární hysterii trpí i psi. Přestože Peary neměl žádné lékařské povědomí a z oboru psychiatrie nevěděl už vůbec nic, svoji amatérskou diagnózou způsobil, že vědci celá desetiletí bádali, kde může ležet původ této „nemoci“. Jako možnou příčinu uváděli: dominantní matky, otravu vitamínem a z příliš velké konzumace jater polárních medvědů, nedostatek vápníku a nekonečné polární noci.

Pia Arkeová, která v pouhých osmačtyřiceti letech zemřela v roce 2007 na rakovinu, není veřejnosti známá jinde než v Dánsku nebo Grónsku. Arkeová by možná byla úplně zapomenuta, kdyby se neobjevil dánský feministický kolektiv Kuratorisk Aktion, který v roce 2010 zorganizoval tři retrospektivní výstavy této grónské autorky. V okruhu jejího zájmu byla paměť, totožnost a kolonialismus. Narodila se v roce 1958 v městečku Ittoqqortootmiit, které bylo nejvzdálenější dánskou kolonií na severovýchodě Grónska. Grónsko bylo jejímu srdci velmi blízké, ale nastálo se usídlila v Kodani, kde ukončila Královskou akademii krásných umění.

Fascinována svým objevem v newyorském archivu začala pátrat po všem, co se týkalo „polární hysterie“, nazývané také Pibloktoq. Cestovatelský klub, obávající se, že snímek může vyvolat skandál, odřeklo zpřístupnění výše uvedené fotografie. Arkeová prozkoumala medicínskou a etnografickou dokumentaci žen, které měly evidentně polární hysterii onemocnět. Tento materiál pak využila v portfoliu článků věnovaných tomuto námětu. Jednou z takových prací je dílo Arctic Histeria IV z roku 1997, ve kterém Arkeová ukazuje inuitské ženy v různých fotomontážích. Arkeová se snaží ukázat, že na periferiích světa neexistuje žádná divočina nebo šílenství, jen zrcadlový odraz západní kultury. To, co bylo kdysi vnímáno jako prezentace domorodců ve stavu naprostého šílenství, se ukázalo jako obraz vlastního iracionálního násilí kolonizátorů.[31]

[30] https://www.hakaimagazine.com/features/unforgettable-pia-arke/
[31] Stefan Johnson, On Pia Arke, https://www.afterall.org/journal/issue.44/on-pia-arke

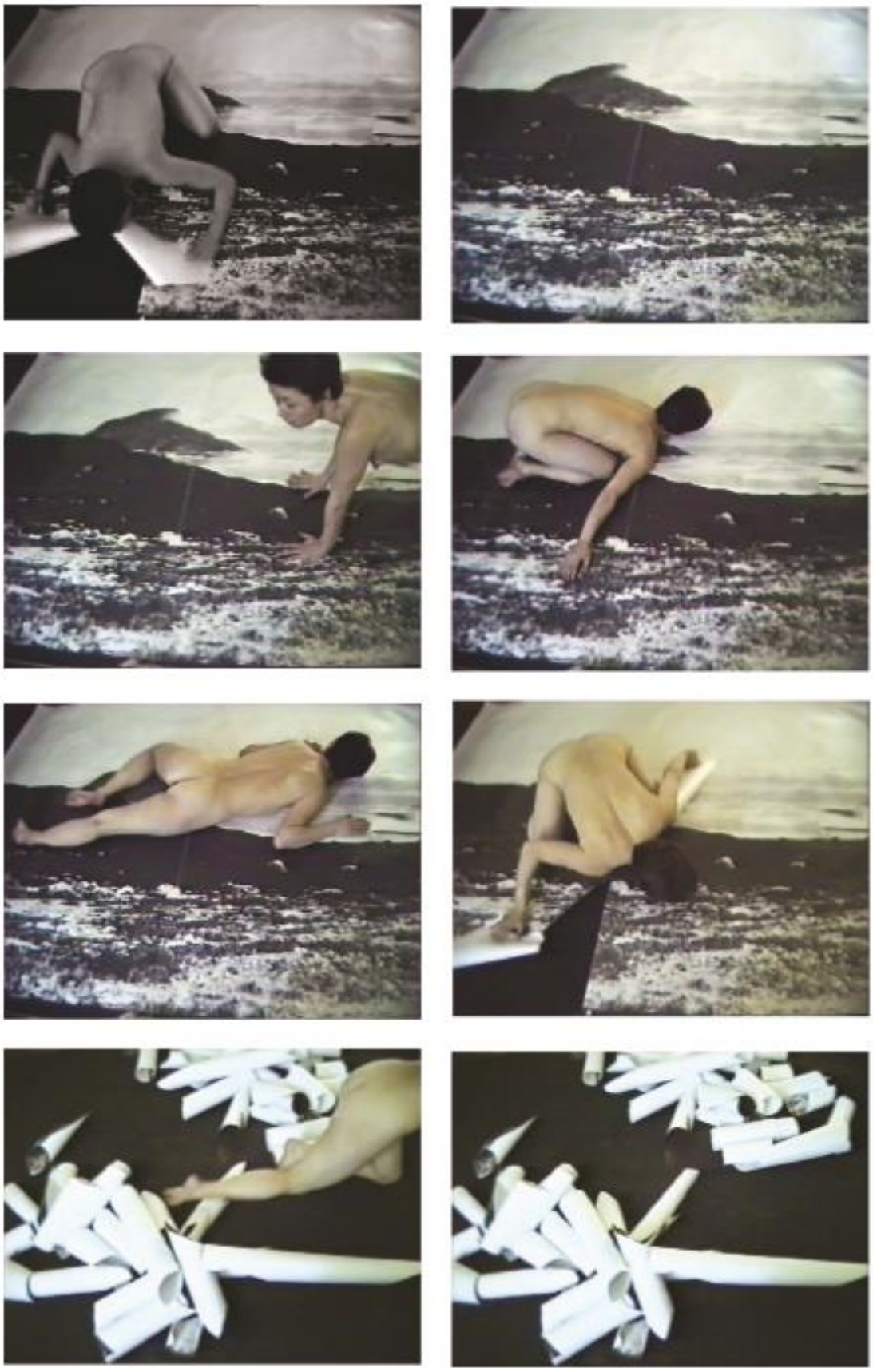

OBR. 32. **PIA ARKEOVÁ**, ARCTIC HISTERIA IV, (ORIGINÁL ZMIZEL, REPRODUKCE Z ROKU 2010), LOUISIANA MUSEUM OF MODERN ART, KODAŇ, DÁNSKO.

Ve svém filmu Arctic Histeria z roku 1996 natočila Arkeová sebe nahou a chovající se jako zvíře ve velkém detailu, přičemž záběry vznikly v Nuugaarsuku pomocí dírkové kamery. Film ukazuje, jak očichává a škrábe povrch obrazu, tak jakoby chtěla snímek sníst nebo proniknout do ledem pokryté krajiny. Na konci filmu Arkeova snímek roztrhá na kousky.

Arkeová ve své tvorbě vypráví o koloniálních periferiích, o roli ženy a způsobech jejího vnímání. Bojuje s rasistickým obrazem divoké, odlidštěné ženy. V koloniálních vyprávěních jsou ženy často vykreslovány jako divoké a nebezpečné. Jedním z úspěchů Arkeové je nepochybně upozornění na naší povrchnost a zaslepenost.

Teprve před několika léty byla polární hysterie vyškrtnutá ze seznamu nemocí vedeném v příručce „Diagnostika a statistské vyjádření onemocnění“, který je považován za bibli současné psychiatrie.

OBR. 33 **PIA ARKEOVÁ**, ZÁBĚR Z FILMU ARCTIC HISTERIA, 1996, VIDEO, 5 MIN 55 SEK.

ZÁVĚR

V červnu roku 2016 odehrál italský skladatel Ludovico Einaudi koncert přímo na Severním ledovém oceánu. Na uměle postavené platformě připomínající ledovou kru, zahrál umělec speciálně pro tuto příležitost zkomponovanou skladbu „Elegy for the Arctic“.

Cílem tohoto neobvyklého koncertu bylo upozornění na nezbytnost větší ochrany Arktidy. Arktida celá staletí přitahovala pozornost nejen cestovatelů, ale i fotografů. Ze začátku fotografie sloužila jen jako dokumentace konajících se cest, ale po krátkém čase se sama sobě stala cílem.

Díky takovým fotografkám, jako Herta Grondalová nebo Jette Bangová máme obrovský archiv dokumentující život v této krajině, která je člověku nepříznivá pouze zdánlivě. Arktida bezpochyby zanechala stopu v jejich životech, fascinace ní pak způsobila, že sáhli po fotoaparátu. Pro současnější fotografy se pak cesta do Arktidy stala záminkou k hlubšímu pohledu do sebe sama.

Sama jsem podlehla pokušení navštívit Arktidu a rozhodla jsem se ověřit, jaké to je, být na konci světa. V letech 2015 – 2017 jsem čtyřikrát navštívila souostroví Špicberky. Výsledkem těchto cest je cyklus snímků, které prezentuji v praktické části doplomové práce. Motivací pro moji cestu byla také touha utéct. Uniknout od každodennosti, monotónní práce za stolem nebo uspokojit chuť zažít dobrodružství. Během mé cesty jsem objevila, že nejen já se pokouším před něčím utéct. Mnoho osob, které jsem tam tou dobou potkala, tam hledalo útěk před světem. Tato touha utéct, někdy rovněž do světa fantazie, se stala tématem mých snímků.

Tato diplomová práce popisuje pouze část projektů věnovaných tématice Arktidy. Během psaní této práce jsem si uvědomila, jak široké je to téma a jak velký vyvolává zájem. Člověk se vždy zajímal o to, co je neznámé, neobjevené, odlehlé. Doufám, že se v mé práci podařilo alespoň částečně dokázat, jak je Arktida neobvyklým místem a že je inspirací nejen pro cestovatele, ale i fotografy.

SEZNAM LITERATURY

Laura Van Broekhoven, Cunera Buijs, Pieter Hovens, *Sharing Knowledge & Cultural Heritage*: *First Nations of the America, Studied in Collaboration with Indigenous Peoples from Greenland, North and South America*, Slidestone Press, Leiden 2010

Mikołaj Golachowski, *Czochrałem antarktycznego słonia*, Marginesy, Varšava 2016

Heidi Hansson, Anka Ryall, *Arctic Modernities: The Environmental, the Exotic and the Everyday*, Cambridge Scholarship Publishing, Cambridge 2018

Mark Nuttal, *Encyclopedia of the Arctic, Volumes 1,2 and 3, a – Z,* Routledge, New York 2005

Douglas Wamsley, William Barr v Early Photographers of the Arctic, „Polar Record" 1996, díl 32, č. 183

Ilona Wiśniewska, *Białe. Zimna wyspa Spitsbergen,* Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2014

ROZHOVORY

Agnieszka Berlińska, rozhovor s Kubou Bąkowským, Exkurze: Węzeł na Spitsbergenie, Dwutygodnik.com, http://www.dwutygodnik.com/artykul/4684-ekskursje-wezel-na-spitsbergenie.html (cit. 20.6.2018)

Marcin Grabowiecki, Anka Sielska „Salix Polaris“, Fotopolis, 2014, https://www.fotopolis.pl/opinie/recenzje/15959-anka-sielska-salix-polaris-recenzja (cit. 20.6.2018)

Łukasz Kacperczyk, Fotografia to nie wszystko – rozhovor s Jacobem Aue Sobolem, 2006 https://www.fotopolis.pl/inspiracje/wywiady/16391-fotografia-to-nie-wszystko-rozmowa-z-jacobem-aue-sobolem (cit. 20.6.2018)

Holly Williams, Arctic Stories: Photographer Evgenia Arbugaeva returns to her childhood town of Tiksi in Sibera, Independet, https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/features/arctic-stories-photographer-evgenia-arbugaeva-returns-to-her-childhood-town-of-tiksi-in-siberia-a6723561.html (cit. 20.6.2018)

ČLÁNKY

Michał Dąbrowski, *Anka Sielska, „Salix Polaris”*, Culture.pl, 2016, http://culture.pl/pl/dzielo/anka-sielska-salix-polaris (cit. 20.6.2018)

Stach Szabłowski, *Witch a View of the End of the World. On Kuba Bąkowski's Polaris, http://www.kubabakowski.net/polaris_summer_2009.html* (cit. 20.6.2018)

Stefan Johnson, On Pia Arke, https://www.afterall.org/journal/issue.44/on-pia-arke (cit. 20.6.2018)

DALŠÍ ZDROJE

https://www.hakaimagazine.com/features/unforgettable-pia-arke/ (cit. 20.6.2018)

Muzeum moderního umění ve Varšavě, https://artmuseum.pl/pl/filmoteka/artysci/kuba-bakowski (cit. 20.6.2018)

Provádění medvěda, Wikipedia,

https://pl.wikipedia.org/wiki/Wodzenie_niedźwiedzia (cit. 20.6.2018)

Opolské muzeum venkova, http://www.muzeumwsiopolskiej.pl/node/322

(cit. 20.6.2018)

JMENNÝ REJSTŘÍK

A
Arbugaeva Evgenia 37, 38, 39
Arke Pia 45, 46, 47, 48

B
Bang Jette 22, 29, 30, 31, 32, 33, 50
Bąkowski Kuba 44, 45
Belcher Edward 14
Bonsall Amos 14
Brandford William 18

C
Critcherson Georg 18
Cook Frederick 19

D
Daguerre Louis 14
Domville William 14
Dunmore John 18

E
Einaudi Ludovico 50

F
Franklin John 14, 16

G
Grondal Eva 22
Grondal Herta 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 50
Grondal Leif 22

H
Hayes Isaac 17

I
Inglefield Edward 16, 17

K
Kent Kane Elish 14

L
Lopez Barry 10

P
Peary Robert 19, 20, 45, 46

O
Olszański Grzegorz 40
Owczarek Piotr 40

S
Sielska Anna 35, 39, 41, 42, 44
Sobol Jacob Aue 35, 36, 37, 38
Stauning Thorvald 28

T
Talbot William 14